
М.В. Язвинська

ВД «Академперіодика» НАН України

АКАДЕМІЧНА ПЕРІОДИКА У КАТАЛОГАХ НАН УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ОГЛЯД, ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН, ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена вивченню розподілу різних видів періодичних видань Національної академії наук України і наукових установ, що входять до її структури. Мета статті — проаналізувати основні характеристики періодичних видань, у яких публікуються результати наукових досліджень, за різними напрямками. Для цього проведені збір і каталогізація інформації про наявні зараз періодичні видання, а також зіставлення її з аналогічною інформацією за попередні роки (починаючи з 1998 р). Основну увагу приділено зміні розподілу типів видань за різними напрямами наук і видів подання інформації за цей період. У результаті встановлені найбільш представлені в періодичних виданнях напрямки науки, а також періоди збільшення і спаду активності створення нових періодичних видань. Проаналізовано представлення академічних наукових періодичних видань за кордоном, випущених англійською мовою, та ступінь представлення видань у мережі Інтернет. Серед проблем у наукових виданнях виділено недоліки у належному оформленні, рівень науковості та представленості (видимості) академічної наукової періодики.

Ключові слова: наукова періодика, Національна академія наук України, вид періодичного видання.

Для ознайомлення наукової спільноти України з наявними періодичними виданнями Академії та її установ Науково-видавничою радою Національної академії наук України був започаткований Каталог періодичних видань НАН України. До видань НАН України при цьому відносимо видання, одним з офіційних співзасновників яких є Академія як юридична особа, про що зазначено у Свідоцтві про реєстрацію друкованого засобу масової інформації, решта періодичних видань, започаткованих за участі організацій, приналежних до структури Академії, називаємо періодичними виданнями установ НАН України.

У 1998 році вперше був випущений каталог, який містив інформацію про 68 журналів та 32 збірники, одним із засновників яких була НАН України (табл. 1, дані у таблицях наведені без урахування науково-популярного журналу «Світогляд» та Укра-

їнського реферативного журналу «Джерело» у 4 серіях, назви усіх періодичних видань тут і далі вказано українською мовою). У 1999 році був випущений каталог періодичних видань НАН України російською мовою з інформацією вже про 70 журналів та 32 збірники НАН України. Наступний каталог був випущений у 2001 році, містив інформацію про 75 журналів і 39 збірників НАН України українською та англійською мовами. В усіх каталогах до 2001 року також містилася інформація про умови розповсюдження видання за передплатою.

Далі випуск каталогу був перерваний до 2008 року, коли у світ вийшов підготовлений групою науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України каталог журналів НАН України з інформацією про 83 журнали. Цього ж таки 2008 року каталог був розміщений на веб-порталі Науково-видавничої ради НАН України «Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України» (<http://www.nas.gov.ua/publications/Pages/default.aspx>).

У 2009 році був випущений наступний доповнений каталог періодичних видань НАН України, у якому окрім 86 журналів була представлена інформація про 40 збірників НАН України.

Черговий каталог періодичних видань НАН України було випущено 2011 року, він містив інформацію про 87 журналів НАН України, 1 науково-популярний журнал «Світогляд» та Український реферативний журнал «Джерело» у 4 серіях (серія 1 — Природничі науки; серія 2 — Техніка. Промисловість. Сільське господарство; серія 3 — Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво; серія 4 — Медицина. Медичні науки) та 42 збірники НАН України. Також уперше у каталозі було подано інформацію про журнали та збірники (загалом 134 назви), засновниками яких є установи Національної академії наук України. Загалом журналів і збірників у каталозі 2011 року, які випускалися Академією та її установами — 270 найменувань, з них 2 — електронні видання.

Останній оновлений каталог 2014 року налічує загалом 303 видання, з них 91 журнал НАН України, 42 збірники НАН України, серед видань установ НАН України — 75 журналів та 95 збірників (табл. 2).

Наповнення каталогу відбувалося на підставі інформації, зібраної групою науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України, па-

Таблиця 1. Розподіл кількості періодичних видань за видами у каталогах по роках

Вид видання	1998	1999	2001	2008	2009	2011	2012	2014
Журнали НАН України	68	70	75	83	86	87	87	87
Збірники НАН України	32	32	39	—	40	42	42	42
Журнали установ НАН України	—	—	—	—	—	56	61	75
Збірники установ НАН України	—	—	—	—	—	78	87	95
Електронні видання установ НАН України	—	—	—	—	—	2	2	2

ралельно був проведений моніторинг Інтернет-мережі з метою оцінки представлення й актуалізації інформації щодо видань у електронному просторі.

У цьому каталозі інформація щодо кожного видання подається на двох сторінках — окремо українською та англійською мовами. На україномовній сторінці наведено титульну назву видання та її переклад українською чи російською, залежно від мови титульної назви. На англійській — транслітеровану титульну назву і назву видання англійською мовою. Подано інформацію про свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації видання, наукову проблематику видання, вид, тип, рік заснування, періодичність, ISSN, мову видання, співзасновників, головного редактора, відповідального секретаря або відповідальну особу (відповідального редактора, завідувача редакцією тощо), зазначена контактна інформація: адреса редакції, телефон / факс, електронна пошта та сайт видання або місце, де в Інтернеті міститься інформація про конкретне видання. На англійській сторінці наведена ця інформація англійською мовою.

Періодичні видання згруповані по розділах за науковими напрямами, що відповідають науковим напрямам роботи відділень НАН України, у межах розділів видання розміщені за абеткою. Каталог доповнено абетковими покажчиками українською, російською та англійською мовами.

Аналіз розподілу кількості видань за напрямами наук (див. табл. 2) показав, що традиційно найбільшу кількість видань має Секція суспільних і гуманітарних наук НАН України — 129 (найбільше видань започатковано установами Відділення історії, філософії та права — 78, половина з яких — збірники установ НАН України). Кількість видань з хіміко-біологічних наук розподілилася майже рівномірно серед трьох напрямів (хімія; біохімія, фізіологія і молекулярна біологія; загальна біологія): від 10 до 18. Серед відділень Секції фізико-технічних і математичних напрямів по 22 видання мають три: інформатики, наук про Землю і матеріалознавства, кількість видань інших відділень (математики; механіки; фізики і астрономії; енергетики; ядерної фізики і енергетики) змінюється від 6 до 16. Найбільшу кількість журналів НАН України публікують установи Відділення фізики і астрономії, чотири відділення мають по 8 академічних журналів.

Окремо наведено інформацію про перевидання періодики за кордоном. Якщо видання перевидає закордонний видавець, то у каталозі зазначено назву, під якою здійснюється перевидання, та назву видавця, який видає й розповсюджує його. Відповідно до каталогу 2014 року, за кордоном перевидається 20 журналів НАН України (Український математичний журнал; Кібернетика і системний аналіз; Міжнародний науково-технічний журнал «Проблеми управління и информатики»; Прикладна механіка; Проблеми міцності; Кінематика і фізика небесних тіл; Радіофізика і електроніка; Радіофізика і радіоастрономія; Фізика низьких температур; Надтверді матеріали; Сучасна електрометалургія; Технічна діагностика та неруйнівний контроль; Фізико-хімічна механіка матеріалів; Теоретична і експериментальна хімія; Хімія та технологія води; Нейрофізіологія; Фізіологічний журнал; Альгологія; Віс-

ник зоології; Гідробіологічний журнал; Цитологія і генетика) і три журнали установ НАН України (Математичні методи та фізико-механічні поля; Нелінійні коливання; Порошкова металургія).

Відповідно до рішень редакційних колегій, в Україні видаються англійською мовою (тільки англійською, паралельними випусками чи в межах одного випуску двома мовами) ще 10 журналів НАН України: Наука та інновації; Термоелектрика; Український біохімічний журнал; Біополімери і клітина; Проблеми кріобіології і кріомедицини, Український фізичний журнал; Фізика напівпровідників, квантова електроніка і оптоелектроніка; Автоматичне зварювання; Функціональні матеріали; Експериментальна онкологія, а також чотири журнали установ НАН України: Методи функціонального аналізу і топології; Симетрія, інтегрованість та геометрія; Теорія стохастичних процесів; Фізика конденсованих систем.

Згідно з аналізом каталогу 2014 року щодо способу представлення видань у мережі Інтернет, найбільшу кількість окремих веб-сторінок видання

Таблиця 2. Розподіл кількості наукових періодичних видань за напрямами наук та видами у каталозі 2014 року

Напрями наук	Журнали НАН України	Збірники НАН України	Журнали установ НАН України	Збірники установ НАН України	Сума
Загальноакадемічні видання	4	—	—	—	4
Математика	1	3	6	3	12
Інформатика	8	4	4	6	22
Механіка	3	1	2	1	7
Фізика і астрономія	10	1	3	2	16
Науки про Землю	8	4	3	7	22
Матеріалознавство	8	1	5	8	22
Енергетика	5	3	3	2	13
Ядерна фізика та енергетика	—	1	4	1	6
Хімія	6	—	2	2	10
Біохімія, фізіологія і молекулярна біологія	9	—	5	1	15
Загальна біологія	8	2	2	6	18
Економіка	6	1	12	8	27
Історія, філософія та право	5	18	19	36	78
Література, мова та мистецтвознавство	5	3	5	12	25
Сума	86*	41	75	95	298

* Дані вказані без урахування науково-популярного журналу «Світогляд» та Українсько-го реферативного журналу «Джерело» у чотирьох серіях.

мають журнали НАН України (32 з 86), серед яких за напрямками науки переважають фізика і астрономія (7); загальна біологія (5) та економіка (6). Кількість видань за іншими напрямками наук, що мають активні власні веб-сторінки, змінюється від одного до чотирьох.

На веб-ресурсах установ-видавців або установ-засновників представлені ще 42 журнали НАН України.

Серед журналів установ НАН України 26 з 75 мають власні веб-сторінки (найбільша кількість — сім журналів напряму «економіка»), 30 видань представлено на сайтах установ-видавців.

Для збірників аналогічний розподіл виглядає так: один збірник НАН України з 42 представлений власною веб-сторінкою, 22 — на сайтах установ-видавців; 10 з 95 збірників установ НАН України представлені власним веб-ресурсом, 41 збірник установ НАН України міститься на сайтах установ-засновників.

За напрямками найкраще висвітлені у мережі Інтернет видання з математики, біохімії, фізіології і молекулярної біології, загальної біології та економіки (11 з 12; 14 з 15; 16 з 18; 21 з 27 відповідно). Найменше представлені науки про Землю та видання відділення літератури, мови і мистецтвознавства (8 з 22 та 8 з 25 відповідно).

З електронною версією каталогу періодичних видань Національної академії наук України 2014 року можна ознайомитись на вказаному вище веб-ресурсі Науково-видавничої ради НАН України. Там само можна одержати деяку додаткову інформацію стосовно періодичних видань НАН України. Інформація на ресурсі оновлюється постійно, у міру надходження її від редакцій.

Стрімке збільшення кількості періодичних видань спостерігалось у 2008 році, коли відбулися зміни у Вимогах до фахових видань України. Тоді Вища атестаційна комісія України до цих Вимог внесла обов'язковий пункт про те, що фахові видання повинні бути періодичними, зі свідоцтвом про реєстрацію друкованого засобу масової інформації (наказ МОН України № 178 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук та про їх апробацію» від 04.04.2000 р. зі змінами від 2008 та 2009 рр.). Унаслідок цього, прагнучи відповідати оновленим вимогам, багато фахових видань, що були оформлені в НАН України як книжкові серії, зареєструвалися як періодичні видання. Так, із 87 зареєстрованих у НАН України книжкових серій третина (28) стали періодичними виданнями.

Не торкаючись питання щодо наукового рівня видань (адже всі вони традиційно забезпечують ретельний відбір та належне рецензування статей), необхідно вказати на недоліки оформлення та рівня представлення (видимості) академічної наукової періодики.

Зокрема, рівень дополіграфічної підготовки — невідповідність вимогам чинних в Україні видавничих стандартів (наприклад, відсутність необхідної інформації про правила для авторів, адресу редакції, редакційну колегію, періодичність, засновників тощо). Важливим питанням є рівень представлення та оновлюваність інформації на веб-ресурсах: наявність

власних сайтів видань, що є обов'язковою умовою прийняття видання до міжнародних баз даних, відсутність достатньої інформації про видання англійською мовою, що унеможливує доступ до них закордонних користувачів, відсутність архівних чи актуальних відомостей про опубліковані матеріали тощо.

Завершуючи огляд, зазначимо, що інколи установи НАН України дають згоду на входження до складу співзасновників періодичних видань, які видають галузеві академії наук або вищі навчальні заклади. Насправді мова йде про входження до складу редакційних колегій цих видань науковців з НАН України, щоб склад редакційної колегії новоствореного видання відповідав вимогам ВАК (нині ДАК) України щодо кількості фахівців з певних спеціальностей. Для цього установі ставати співзасновником не потрібно. Очевидно, що установи НАН України досить часто не беруть участі у подальшій організації видань, не контролюють стан їхнього виходу, відповідність видання вимогам чинного законодавства України тощо. Такі видання часто започатковують для опублікування необхідної кількості робіт кількох здобувачів, згодом необхідність у цьому випуску зникає, видання втрачають рівень, читачів, мотивацію і занедбуються, а установи НАН України і надалі входять до складу їхніх співзасновників. Ця честь є сумнівною.

Зважаючи на сьгоднішні загальносвітові тенденції, науковій спільноті варто зосередити увагу на наявних періодичних виданнях з актуальних і необхідних напрямів науки, пропагувати і підтримувати їх на належному рівні, створювати і розвивати їхні електронні ресурси відповідно до вимог міжнародних реферативних і наукометричних баз, формуючи таким чином вітчизняний сегмент наукової періодики у віртуальному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вакаренко О.Г.* Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України: 2002—2011 рр. / О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко. — К. : Академперіодика, 2013. — 143 с.
2. *Журнали Національної академії наук України.* 2008 рік / упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська, О.Г. Вакаренко ; НАН України. — К., 2008. — 196 с.
3. *Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України: довідково-методичний електронний ресурс* / А.І. Радченко // Матеріали Міжнародного форуму «Проблеми розвитку інформаційного суспільства». — 2009. — С. 71—74.
4. *Периодические издания Национальной академии наук Украины.* Каталог / под общ. ред. В.В. Немошкаленко ; Национальная академия наук Украины. — К., 1999. — 119 с.
5. *Періодичні видання Національної академії наук України.* 2001. Каталог = Periodicals of the National Academy of Sciences of Ukraine. 2001. Catalogue / уклад.: О.В. Бахонський, В.О. Харченко ; під заг. ред. В.В. Немошкаленка ; Національна академія наук України. — К., 2001. — 269 с.
6. *Періодичні видання Національної академії наук України.* Каталог = Periodicals of the National Academy of Sciences of Ukraine. Catalogue / уклад.: О.В. Бахонський, В.О. Харченко ; під заг. ред. В.В. Немошкаленка ; НАН України. — К., 1998. — 235 с.
7. *Періодичні видання Національної академії наук України.* 2009 рік / упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська ; НАН України. — К., 2009. — 293 с.

8. *Періодичні* видання Національної академії наук України. 2011 рік / упоряд.: А.І. Радченко, М.В. Язвинська ; НАН України. — К. : Академперіодика, 2011. — 628 с.
9. *Періодичні* видання Національної академії наук України. 2012 рік / упоряд.: М.В. Язвинська ; НАН України. — К. : Академперіодика, 2012. — 680 с.
10. *Періодичні* видання Національної академії наук України. 2014 рік / упоряд.: М.В. Язвинська ; НАН України. — К. : Академперіодика, 2014. — 696 с.
11. *Радченко А.І., Язвинська М.В.* Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України: довідково-методичний інформаційний ресурс // Проблеми розвитку інформаційного суспільства : Матеріали Міжнародного форуму (Львів, 7—9 жовтня 2009 р.) / VI Міжнародна науково-практична конференція «INFORMATIO—2009: Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ»; XIII Міжнародна науково-практична конференція УкрІНТЕІ «Побудова інформаційного суспільства: ресурси і технології» / УкрІНТЕІ ; Асоціація «Інформатіо-Консорціум». — К., 2009. — С. 71—74.

Yazvynska M.V.

ACADEMIC PERIODICALS IN CATALOGS OF NAS OF UKRAINE: A RETROSPECTIVE REVIEW, TRENDS, ISSUES

The article is devoted to the study of the distribution of different types of periodicals of the National Academy of Sciences of Ukraine and scientific institutions that make up its structure. The purpose of the article — to analyze the main characteristics of periodicals that publish research results in different areas. For this collection and cataloging of information on available periodicals was performed and comparison of it with similar information for prior years (since 1998). The focus is on the changing distribution of types of publications in different science spheres and types of information presentation during this period. As a result, the most represented areas of science in periodicals are determined as well as periods of increase and decline in the creation of new periodicals. The representation of academic scientific periodicals issued abroad in English and the degree of representation of publications on the Internet is analyzed. Among the problems of scientific journals, flaws in the design, appropriate level of science and representation (visibility) of academic scientific periodicals are identified.

Key words: scientific periodicals, National Academy of Sciences of Ukraine, type of periodical.